

KE VZÁJEMNÝM VZTAHŮM BRNĚNSKÉ A JIHLAVSKÉ KNIHY SENTENCÍ MĚSTSKÉHO PRÁVA

Jaromír Štěpán

Ve vývoji městského práva v českých zemích mělo mimořádnou úlohu právo oblasti brněnsko-jihlavské ve 13. a 14. století. Oblast jeho vlivu se v dalších etapách stále rozšiřovala; toto právo působilo do značné míry jako integrátor vývoje¹ a podstatným způsobem ovlivnilo mnohem později i obsah Koldínovy kodifikace městského práva.²

I. K pramenům městského práva brněnsko-jihlavské oblasti ze 13. a 14. století

A) PŘEHLED

Základním pramenem zde byla dvě privilegia: brněnské privilegium z roku 1243 (tzv. jura originalia),³ ovlivněné vídeňským privilegiem z roku 1221,⁴ ovšem opírající se do značné míry o vlastní tradice, a privilegium jihlavské⁵ (neautentické), odpovídající však v podstatě faktickému stavu; prezentuje se k roku 1249, ale podle novějších zjištění⁶ je datováno do 70. let (listina A) a 90. let (listina B) 13. století, se zřejmou návazností na starší, nedochované sepsání. Podrobná komparace existujících rukopisů umožnila sestavení jejich filiace, s vyznačením datových rozdílů.⁷ Jihlavské privilegium přejímalo zčásti některé články privilegia brněnského.

V průběhu dalších let probíhal vývoj opačně: počátkem 14. století vznikla v Brně sbírka článků, která je dále označována jako brněnská statuta; tato památka, hodnocená v dalším vývoji jako revidované privilegium, přejímá značně široce jihlavskou formulaci, leckdy doslovně; kromě posledních ustanovení lze text téměř bod za bodem srovnat s privilegiem jihlavským.⁸

Tento vývoj znamenal výrazné osamostatnění uvedené oblasti na právu rakouských měst⁹ a založení vlastní, značně svébytné a dynamického rozvoje schopné tradice městského práva, s inkorporací některých právních zvyklostí českého obyvatelstva.¹⁰

Rozvoj vrcholí v průběhu 14. století vznikem dvou sbírek nálezů (knih městského práva), známé brněnské Knihy písaře Jana a sbírky jihlavských sentencí. Pro vystopování vývojových souvislostí má nemalý význam ještě další památka z mezidobí, zachovaná v rukopisu nejstarší městské knihy.

B) STARŠÍ (JINDŘICHOVA) KNIHA BRNĚNSKÁ

V edici Knihy písaře Jana otiskl vydavatel mezi dodatky z uvedeného rukopisu soubor 65 článků v německém znění.¹¹ Tento soupis, značně starší než Kniha písaře Jana,

pocházení z doby krátce po roku 1331, obsahuje jen právní věty, sestavované s nepříliš zdařilou snahou po určitém uspořádání. Do zmíněné edice byl text včleněn pod nepřiléhavým nadpisem "Einzelne Schöffensatzungen" - tento charakter mají jen první a poslední články, jinak jsou tu převážně obecné závěry ("právní věty"), jež jsou plodem jurisdikce, a v nevelkém rozsahu právní zásady převzaté v duchu německých Zrcadel. Pořadatelem sbírky je nepochybně písař Jindřich, který je patrně i původcem nejstaršího brněnského právního rukopisu (č. 1).¹² Tuto památku, která je z hlavní části produktem volného nalézání městského práva na základě privilegií a která přes svůj význam pro sledování vývoje práva byla zatím v literatuře opomíjena, jsem pro její ráz označil jinde¹³ jako "starší (kusou) knihu brněnskou", a pro stručnost odkazování budu tohoto názvu užívat i dále.

Pro určení povahy sbírky a jejího postavení ve vývoji městského práva je důležité povšimnout si jejího vztahu jednak k Saskému a ke Švábskému zrcadlu, jednak k pozdější sbírce brněnských sentencí.

Pokud bylo možno zjistit, v 10 bodech z celkového počtu 65 odeznívá, leckde dosti volně, vliv Zrcadel. Pro srovnání lze uvést:¹⁴

Kniha písaře Jindřicha		Saské zrcadlo		Švábské zrcadlo
čl. 187, odst. 7;9		I,22,§ 2;13,§1		25 a; 148
191	-	II,7	-	30
216	-	II,31,§ 2	-	317
217	-	I,36	-	317
218	-	II,13,§ 6	-	174 b
219	-	II,65,§ 1	-	77
221	-			36, 159 b
226	-	I,3,§ 3	-	3
227	-		-	15 (Zák. Mojž.)
235	-	II,62	-	244

Kusost a nahodilost výběru svědčí o tom, že šlo patrně o výpis z některé z četných pomůcek soudní praxe, opírajících se o Zrcadla, s jejich další adaptací pro praxi. Zároveň to nasvědčuje, že "kusá kniha" představovala neoficiální, soukromé zpracování, nikoli přímý produkt soudní praxe, ve kterém by byly pouze nálezy, a stěží by chyběly konkretizující údaje. Značná nesourodost celého materiálu, včetně výroků vyplývajících z domácího práva, a jeho zřejmá neúplnost může naznačovat, že šlo pouze o torzo soukromé pomůcky. Její historický význam spočívá zejména v dále doloženém vlivu¹⁵ na pozdější sepsání.

Starší (kusá) kniha brněnská představuje tedy po tzv. Otakarových právech nejstarší dochované neoficiální, soukromé zapsání městského práva probírané oblasti, jejíž obsahové zhodnocení, ztížené ovšem zřejmou kusostí pramene, ještě čeká na zpracování. Z hlediska vývojových souvislostí je významný její prokazatelný vliv na Knihu písaře Jana.

C) SBÍRKY SENTENCÍ BRNA A JIHLAVY

a) Sepsání těchto sbírek je projevem obecného vývoje městského práva ve střední Evropě, kde v průběhu 14. století vzniká řada významných právních knih (Saská vikpildní kniha, Freiburská kniha, Míšeňská kniha distinkcí, Magdebursko-vratislavská sbírka nálezů, Mnichovská právní kniha, Kniha bamberského práva, později tzv. Starý Kulm, Hlohovská právní kniha aj.).¹⁶ Je to dáno potřebami rozmachu městského hospodářství. Jestliže ještě před několika desetiletími stačila pro řešení hlavních právních otázek stručná ustanovení privilegií, rozváděná a doplňovaná městskou jurisdikcí, pak narůstající složitost vztahů majetkových, obchodních, rodinných, dědických a potírání přibývajících městské kriminality si vyžadovaly stále širší soubor pravidel, která vyplývala z kasuistiky řešených případů a měla zabezpečovat právní stabilitu života obce. Zpracovní materiál do právních knih bylo zásluhou městských písařů.

b) V Brně zpracoval po roku 1355 písař Jan latinsky psanou objemnou sbírku o 730 člancích, namnoze dosti rozsáhlých, nadepsanou "*Sentencie subscripte diversis locis in Bruna iura requirentibus in scriptis sunt tradite, et ut facilius invenitur, quod queritur, secundum alphabetum sunt distincte*"; běžně je označována též jako Kniha písaře Jana nebo Schöppenbuch (*Sententiae brunenses*).¹⁷

Jak už bylo jinde uvedeno,¹⁸ jde o vynikající právní památku. Přímě do očí bije udivující právní rozmach za krátkou dobu několika desetiletí. I pro právníka moderní doby je požitkem číst některé články: oceňujeme schopnost přesné analýzy relevantních okolností v popisu skutkové podstaty, promyšlenou kategorizaci pojmů a přesné subsumpce, konstatujeme značné oslabení dřívějšího právního formalismu a vysoký stupeň obecnosti výroků. V tomto procesu rozvoje spolupůsobilo zčásti právo jihlavské, zvláště plodný byl však vliv římského (pandektního) a omezeně i kanonického práva, jejichž recepce se tu projevuje tak brzo a tak široce, jako v žádné z německých městských právních knih 14. století; byl-li písař Jan označen¹⁹ právem za "polovičního juristu", s předpokladem, že musel mít právní erudici, byť snad neukončenou, je třeba připojit, že byl mimořádným juristickým talentem.

Hluboce zasvěcený romanistický rozbor²⁰ z nedávné doby dokládá, že římskoprávní zásady byly v knize používány nejen k rozhodování případů, pro něž místní tradice nedávala řešení, ale kupodivu i ke zdůvodňování nálezů opírajících se o starší domácí právo. Ne ojediněle jde také o normativní inovace, revidující zastaralé právní zvyklosti v romanistickém duchu. Podobně bylo v některých případech v souvislosti s argumentací výroku použito římského práva k formulování širšího obecnějšího pravidla. Při systematickém pořádání materiálu pak pořadatel místy doplňoval sentence, přijaté v konkrétních případech (Boháčkovy "pravé sentence") dalšími výroky, obsahujícími jen stručnou římskoprávní zásadu, popř. velmi stručnou skutkovou podstatu, někdy snad konstruovanou (tzv. nepravé sentence), čímž byl soubor pravidel ucelován.

Způsob zpracování je vysloveně tvůrčí, což je v soudobém vývoji jev značně ojedinělý. Z římskoprávní doktríny bral autor zásady cenné pro praxi městského života, vypouštěl juristické diskuse a analýzy a zdařile integroval principy pandekt do městského řádu. Vycházel zřejmě z některého glossátorského zpracování (poukazuje se zvláště na *Summa Azzoni* a *Summa Gotfridi*), ovšem už sám volný způsob využití neumožňuje dobře identifikaci pramene.

Podařilo se tak vytvořit organický a značně ucelený soubor právních zásad a řešení, v němž se místní tradice harmonicky spojovala s římskoprávní naukou způsobem vyhovujícím podmínkám rozvinutého městského života.²¹ Během nedlouhé doby působení jednoho písaře se tak z poměrně konzervativního brněnského práva (obohaceného o významné prvky jihlavské) stává na svou dobu moderní systém, předurčený být - v podobě četných pozdějších užších verzí²² - bází dalšího vývoje ve velmi široké oblasti.

c) V Jihlavě městský písař Jan z Humpolce²³ shrnul bohatou jurisprudenci městské stolice do cenné sbírky (*Sententiae iglauenses*), v jejímž vedení bylo dále pokračováno. Základní soubor v edici²⁴ (obsahující 341 stručných nálezů, většinou německy psaných, a dalších 83 pozdějších, většinou zaznamenaných česky, z konce 15. a začátku 16. století) spadá do doby před koncem roku 1368; část nálezů lze datovat podle adresátů. (Tak 8 nálezů adresovaných Jindřichovi z Lipé jakožto zemskému hejtmanovi spadá do let 1322-26, další jsou z let třicátých a čtyřicátých.) Forma a obsah některých výroků, obsahujících pouze právní větu, bez konkrétních okolností, ukazuje popř. na ještě starší původ, podle názoru vydavatele snad i z 13. století.

Lze vcelku bezpečně předpokládat, že při založení knihy se městský notář opíral o starší dílčí soupisy a záznamy, jichž bylo používáno jako pomůcek pro jednání soudu a vypracování právních poučení, popř. o nedochovanou pomůcku.

Pořadatel sbírky se snažil o určitý, byť ne důsledný systém: první část jedná o přísahách, svědectví apod. (do čl. 44), další o nemovitém i movitém majetku (do čl. 84), o soudních úkonech (do čl. 130), o trestných činech a pokutách (do čl. 177), a poslední část o městském zřízení, živnostech apod. (do čl. 216, resp. 219). Pozdější nálezy byly doplňovány bez systematické souvislosti.

Jihlavská kniha sentencí představuje značně samostatnou soustavu, výrazně se lišící v četných směrech od soudobých práv německých a rakouských. Jde o produkt volného nalézání práva městskou stolicí kmetskou na základě zásad obsažených v privilegiu a dalších pomůcek, zčásti i poučení vydaných brněnským vrchním právem. Jen v malém rozsahu je tu patrný vliv *Jus regale montanorum*, jež zprostředkovalo plodnou recepci římskoprávních zásad,²⁵ a dále nevelký vliv švábského či saského zrcadla.

d) Nálezy brněnské a jihlavské soudní stolice ze 14. století patří k nejvýznamnějším středoevropským památkám své doby, a to nejen z hlediska právně historického, ale i pro dokumentární poznání současného živora. Ve velké části soudních případů je totiž se značnou konkrétností líčen skutkový děj, k němuž dává soud svůj nálezh nebo naučení; v jihlavských nálezech je tvrzení žalobce a odpůrce uváděno často až do úplných podrobností, jak to odvolací soud vyžadoval. Rozvíjí se tak před námi velmi prokreslený, věrný obraz své doby, z něhož naše historická věda může vytěžit ještě řadu cenných údajů.

II. VZTAH SBÍREK SENTENCÍ KE STARŠÍM PRAMENŮM

Systematické shrnutí bohaté jurisdikce v obou zmíněných sbírkách předpokládá, že už předtím, po dlouhá desíletí, musely být nálezy a poučení shromažďovány, patrně ve formě sumářů a jiných podkladových materiálů, umožňujících soudní praxi orientaci podle precedentních případů a uznávaných zásad. Písaři kromě toho shromažďovali i jiné

výroky a právní pomůcky, jež se jim dostaly do rukou a mohly být užitečné při řešení konkrétních případů. (Tomu ostatně sloužilo i opisování právních památek rozmanité, leckdy i obsahově dosti rozporné povahy a různé provenience ve středověkých právních rukopisech.) Je možné považovat za prokázané, že takový materiál měl k ruce i písař Jan a rovněž pořadatel kusé knihy brněnské a původce sbírky jihlavské.

A) PRÁVO PRIVILEGIÍ

Obě sbírky sentencí jsou v zásadě výsledkem činnosti městských jurisdikcí Brna a Jihlavy, vycházející především z právních zásad, zakotvených v privilegiích. Nápadná dynamika rozvoje v období necelého století zaslouží pozornost naší právní historie; po obsahové stránce je tu ještě mnoho neujasněného.

Z hlediska cíle této práce jde o hledání pramenných souvislostí. Jestliže v Jihlavě byly zásady zakotvené v jejím privilegiu zřejmým východiskem pro další nálezy, shrnuté do sbírky sentencí (a ovlivňované i jurisdikcí brněnskou), pak v Brně byl tento vztah složitější. Písař Jan sice rovněž vycházel z tradice práva privilegií, které ovšem opět do určité míry inovoval;²⁶ je však překvapivé, že mnohde nečerpal z originálního znění. Mezníkova²⁷ studie k tomuto vztahu (z hlediska vlivu jihlavského privilegia na brněnské sentence) vrhá nové světlo na prameny používané písařem Janem.

Jak už bylo uvedeno, zásady jihlavského privilegia byly převzaty v širokém rozsahu do brněnské redakce, označené shora jako "brněnská statuta z poč. 14. století"; zde byl podstatně revidován obsah původního brněnského privilegia, takže došlo ke značnému sblížení obou oblastí. Právní zásady zde vyslovené měly vliv i na Knihu písaře Jana.

Textovou i obsahovou komparací bylo zjištěno, že trestněprávní sentence Janovy knihy jsou ve 12 až 15 bodech obsahově značně shodné se 17 články jihlavského privilegia a s pozdější verzí brněnských statut po roku 1300. Textové porovnání ukazuje, že v Janově knize jsou evidentně kombinovány texty jihlavského privilegia i brněnských statut, přičemž však u článků v zásadě shodných s privilegiem Jihlavy je někde použito textu listiny A, jinde však textu listiny B.

Přesvědčivý je autorův závěr, že písař Jan zde pravděpodobně používal některý nám nedochovaný pramen, který spojoval text obou listin jihlavských a v některých případech se přizpůsoboval brněnskému řádu, jak byl vyjádřen ve Statutech z doby po roku 1300. (To by patrně ukazovalo na památku provenience brněnské čerpající z jihlavských textů.)

B) STARŠÍ (KUSÁ) KNIHA BRNĚNSKÁ

Památka vpředu zmíněná (I/B) z doby krátce po roku 1331, vzdor její neúplnosti a povaze soukromého sepsání písařem Jindřichem, byla písařem Janem považována zřejmě za důležitý zdroj, z něhož autor knihy sentencí vydatně čerpal.

Z článků zde uvedených (č. 179-243 podle Rösslerovy edice) lze v Knize písaře Jana identifikovat téměř všechny (s výjimkou prvních šesti, které přejímají usnesení městské rady z 11.11.1328, a posledních sedmi, která mají rovněž statutární charakter). Z 52

článků, tvořících jádro starší knihy, se nepodařilo nalézt ohlas v Janově knize jen u pěti, jak ukazuje tabulka.²⁸

Způsob přejímání je opět typický pro práci autora: V některých případech sice překládal starší německý text dosti přesně, často však právní zásadu rozváděl, leckdy s použitím římskoprávní nauky, popř. volně parafrázoval, a ne ojediněle (v souvislosti s hospodářským vývojem) i cílevědomě revidoval, zvláště na úseku práva procesního a dědického.

C) CHRONOLOGICKÝ SOUPIS

Už vydavatel Schöffenchu si povšiml,²⁹ že v rukopisu tehdejší vídeňské dvorské knihovny a v dalším rukopisu brněnského archivu ze 14. století jsou na několika místech odvolání na články starší knihy nálezů s udáním data, kteréžto údaje byly ojediněle mechanicky ponechány při opisování nedopatřením písaře (jde o léta 1343-1349). Toto starší, nedochované zpracování (chronologický soupis) bylo zřejmě předlohou konečného latinského textu.

Ze tří hledisek se nám zatím osvětluje prehistorie sepsání brněnských sentencí. Další aspekty dává porovnání sentencí brněnských a jihlavských, popř. též s ustanoveními brněnských "statut".

III. Loci communes brněnských a jihlavských sentencí

K obajsnění procesu, jehož vyústěním byly obě sbírky sentencí, může přispět i srovnání a rozbor určitých shodných míst v obou knihách a dále srovnání se starší (kusou) knihou brněnskou. Ovšem řada nálezů, u nichž lze shledat podobnost, vyplývá z příbuzného právního cítění a zvyklostí v obou oblastech. (Příkladem: Obecná zásada o příznivějším procesním postavení viníka, resp. obžalovaného, uvedená v sent. brun. 2, a shodná sent. igl. 62; podobně při stanovení typů a výše pokut: sent. igl. 181 a kap. De emendis v Knize písaře Jana.)

Bezpečným východiskem pro zkoumání může být proto jen omezený počet výroků, kde je shoda textově zřejmá a ukazuje na určitou souvislost.

Shoda některých sentencí je dávno známá; přitom zatím patrně spíš převažoval názor,³⁰ že tu šlo o jednostranný vliv jihlavského práva na brněnské. Při bližším zkoumání se však vztah ukazuje jako značně složitější.

A) VZÁJEMNÁ KOMPARACE

Všimněme si nejprve typických shodných výroků v obou sbírkách sentencí. (Jejich porovnání se starší, kusou sbírkou brněnskou bude provedeno dále v odd. B.)

Obecná zkušenost při konfrontaci přejímaných norem učí, že starší text bývá zpravidla širší. Tohoto kritéria, které by u shodných textů svědčilo pro původnost nálezů brněnských, je však třeba zde užívat s rezervou, protože větší textová šíře jde leckdy na vrub vysvětlujících doplňků, které mohly být připojeny glosujícím brněnským písařem, jak jsme viděli již ve srovnání latinské knihy písaře Jana s německou starší (kusou) knihou brněnskou.

Ukvapený by byl úsudek a priori ze vsuvky za nálezem 112 knihy písaře Jana, kde zcela neorganicky - v kapitole de arestationibus - je bez čísla zapsán delší německý text nálezu pro Jilové: "ein urteil um ein wolleist an einem toten", doslova souhlasný s jihlavským nálezem 164, de opera homicidii. Brněnskému písaři se tu dostal do ruky nahodile jednotlivý výrok, jež zapsal. Ani německý dovětek, uvedený nedopatřením v Rösslerově edici brněnských nálezů k číslu 161, kde se doslovně uvádí jihlavská sentence č. 97, nesmí mýlit; vyskytuje se totiž jen v rukopise kutnohorském (Liber sententiarum), kde právě na řadě míst byly za systematicky uspořádanými brněnskými sentencemi připisovány obdobné výroky jihlavské, jinak Rösslerem nepřejímané.

Najdeme totiž také doklad opačný: V brněnské sentenci 479 je okolním venkovským občanům dáváno delší poučení o polnostech, a to - zcela ojediněle - v německém jazyce, "verbis vulgaribus, ut a rusticis intelligantur lucidius". Z tohoto objemného poučení přejímá jihlavský nález č. 135 dvě věty. Stejně je z čl. 522 brněnské sbírky patrně přejat obsáhlejší výklad o rozdílu mezi vraždou, zabitím a loupežnou vraždou do jihlavské sbírky pod č. 264, a to mezi novějšími sentencemi, charakteristickými vesměs obsáhlým líčením skutkových okolností a stručným výrokem, zatímco jedině zde chybí líčení situace a podává se širší právní poučení.

K bezpečnému závěru nemusí vést ani srovnání, která sbírka uvádí konkrétní případ a která jen obecnou právní zásadu, ač zpravidla takový postup dává výsledek jednoznačný. Zásada převzatá z druhé oblasti totiž mohla být aplikována na místní případ.

Tak jihlavský nález 34 dává pro konkrétní případy obecný výrok o otázce, kteří svědkové nemají přísahat na kříži. Ve velmi podobné formulaci stanoví toto brněnská kniha nálezů čl. 682, a lze si povšimnout, že totéž určovala už starší (kusá) kniha brněnská, čl. 189. Naleznou se i výroky, které jak Brno, tak i Jihlava označují jako vydaná poučení (do Křižanova a Telče); tak sent. brun. 393 a sent. igl. 95, podle nichž se nepřipouští zabavení částky, vyplacené z titulu kompozice ("besserung"). Stejně tomu je u poučení, které bylo oběma stolicemi dáno o způsobu potrestání pachatele pro hrubou urážku soudce (sent. brun. 251, sent. igl. 122); zde ovšem může jít o starší krutý zvyk - přibití jazyka ke kůlu, přičemž pachatel se má sám jazyka zbavit.

Opačné případy, kdy Kniha písaře Jana podává konkrétní případ, jihlavská jen stručnější obecnou zásadu, jsou o něco častější. Typicky: Sent. brun. 496 s poučením pro Boskovice, že v nepřítomnosti manžela se může žena sama obrátit na soud pro utrpělou tělesnou újmu, a shodně stručněji sent. igl. 112. Pozitivní závěr však odtud vždy neplyne: Tak obšírný konkrétní brněnský případ čl. 517 končí po rozhodnutí věci neorganickým obecným závěrem (unde nota etc.) o ponechání movité zástavy v držení dlužníka. Shodný text v jihlavské sentenci 107 je uváděn jen jako obecná zásada bez konkrétních okolností. Podobně ve zmíněných čl. 522 brněnské sbírky a 264 jihl.

Poučné se jeví srovnání jihlavské sentence 20 o relevanci svědectví konšela mimo obvod obce, formulované jako obecná zásada, s širší, patrně originální textací brněnskou v sentenci 472, odvolávající se na plenární usnesení rady.

Pro srovnání možno uvést:

Sent. brun. 472: Utrum jurati possint testari extra iudicium proprium per litteras. Sententiatum est in pleno consilio per viginti quatuor juratos, quod licet jurati extra metas iudicii, in quo iuraverunt, vigorem testandi vel excessus accusandi non habeant, tamen pro causis coram eis forma iudici vel amicabiliter, vel per sententias diffinitivas expeditas, pro causis legitimis absentiae, quae vulgariter "chafftnot" dicuntur, pro debitis iustitialiter obtentis, pro proscriptis et quibuslibet aliis causis criminalibus, ad quemcumque locum litteras eorum patentes sub sigillis autenticis scripserint, illis fides est tenorem iudicium et iustitia facienda.

Stejný obraz dostáváme při srovnání brněnské sentence 455, odvolávající se na "iudicium civitatis", a jihlavské 22:

Sent. brun. 455: Si iurans scit diversa ideomata, sub quo iurare debeat. In iudicio civitatis sententiatum est: Item si iurare debens diversa scit ideomata, iurabit sub naturali, quod a suis progenitoribus est instructus, vel si malit, sub illo, quod plus usitavit et quod expeditius loqui potest; dum tamen ex protestatione praemissa, antequam levet manum, vel crucem tangat, difinitivam de hoc sententiam petiverit pro se ferri.

Zcela podobný je vztah mezi brněnským nálezem 473 a jihlavským 21, i co do typu; oba případy přitom počínají jako rozhodnutí konkrétních případů (sententiatum est ibidem). Tak je tomu i v jiných člancích, např. sent. brun. 705 a sent. igl. 37, de compulsionem testium.

Položíme-li část vlastního výroku v brněnském obsáhlém nálezu 322 pro Boskovice proti jihlavským článkům 46, 49, 47 (v tomto změněném pořadí), dostaneme skladu téhož souboru myšlenek:

Sent. brun. 322 . . . Hereditatum resignatio est coram iudicio contestato in publico facienda. Et hoc ideo, si ad hereditatem resignandam vel personam resignantem alicui competat aliqualis iurisdictio, ille per impetitionem, resignationem prohibeat: quod si contingat, non admittatur resignatio, nisi prius fiat impetitionis disbrigatio. Facta autem resignatione, qui possessor hereditatis ipsam anno et die tenuerit et libere ab impetitione possedit: impetitio postea per quemcumque facta, cassa est et vana. Infra autem

Sent. igl. 20: De testimonii extensione ultra terminos iudicii. Testimonium juratorum extra terminos loci iudicii illius, ubi sunt iurati, minime se extendit; attamen iurati vnius ciuitatis ad ciuitatem aliam de proscricionibus, furtis, rapinis, diffinicionibus causarum coram eorum iudicio expeditarum et consimilibus causis literis suis testimonium ferre possunt.

Sent. igl. 22: De ydiomatibus in iuramentis expeditendis. Wer mer sprache kann denne eyne, und schal eynen ayd sweren, der schol in der sprache sweren, dy her allerpeste kan, und in der er allerpeste bezunget ist.

Sent. igl. 46 . . . si homo vult alteri coram iudicio aliquam hereditatem resignare, et alter impetit eandem, non debet admitti resignatio, nisi prius in eodem vel saltem in proximo sequenti iudicio fiat impetitionis dissolutio. Per haec enim breuiatur et preciditur materia litigandi.

49 . . . wer erbe vnd eygen, nachdem vnd es ym vor richter und scheppen awf wirt gegeben, jar und tag an ansprach hat bessessen, dem mag man seyn vurpas von recht nicht ansprech gemachen.

dictum tempus, quod continet praescriptionem, quae in jure civili est annua et diurna, tenetur venditor emtori hereditatem resignatam ab omnibus impetitionibus disbrigare. Impetens etiam, si post impetitionem factam anno et die continue quieverit, nec causam impetitionis judicialiter tractaverit, ratione praescriptionis inveniēte privabitur ipso jure.

47 . . . wer dem andern eyn erbansprech machet, und nach der ansprach stille swiget jar und tag, das er mit ym um das selb erb nicht taidinget, der mag ym hinnach das selb erb mit recht nicht angewinnen.

Velmi podobně je tomu i v brněnském nálezu 117 o zástavách, jenž je obsažen téměř shodně i ve starší (kusé) knize brněnské jako čl. 236; s tím jsou shodné dva jihlavské nálezy č. 53 a 54 vnesené k konkrétním záležitostem.

Jako nesporné rozhodnutí konkrétního sporu se prezentuje sent. igl. 60, o důsledcích nerušené držby zděděných nemovitostí po dobu roku a dne; závěr je formulačně velmi shodný se sent. brun. 327. - Ve formě poučení do Kolína uvádí sent. igl. 74 kritéria, podle nichž má být posuzován význam zevních defektů privilegia (změny, razúry, poškození aj.) při hodnocení jeho platnosti; stručnější, však formulačně značně shodný závěr má sent. brun. 588. - Shoda může být ovšem dána tím, že poučení uvádějí obecně uznávanou zásadu: např. sent. igl. 122 (pro Hulín), že za ztrátu "holungu" (při chybě v přísaze) ve dvou žalobách má účastník zaplatit pokutu 2 grošů, a sent. brun. 251, která stanoví normální pokutu 1 groš.

Je možno ještě uvést čl. 221 a 222 starší knihy brněnské, jež byly s textací poněkud odchylnou převzaty do sbírky Janovy, sent. 585; textu starší knihy odpovídá stručnější, snad původnější text jihlavských sentencí 64 a 66.

Srovnání uvedených shodných míst ukazuje, že v některých případech mluví priorita patrně pro právo jihlavské, o něco častěji snad pro brněnské; že nejednou se obě sbírky odvolávají na výrok v konkrétním případě, i když jde o téměř shodný nálezy; že určitá sentence v jedné sbírce odpovídá souboru dvou nebo tří nálezu druhé sbírky. Lze ještě upozornit na nápadnou shodu některých latinských rubrik (původních) v jihlavské sbírce s rubrikami v Knize píše Jana.

Již zde se tedy zjevná spojitost obou památek, jejichž některá shodná ustanovení naznačují společný původ.

B) Trojstranná komparace se starší (kusou) knihou brněnskou

Právě uvedené závěry posiluje porovnání několika nálezu, které se společně vyskytují nejen v sentencích brněnských a jihlavských, ale i v opakovaně již zmíněné dřívější památce, označované zde jako starší (kusá) kniha brněnská, z doby po roce 1331. - I zde ovšem platí, že při společné právní tradici a volnosti formulační, zvláště v Janově knize, lze brát v úvahu jen omezený počet sentencí, kde shoda je i textově prokazatelná.

Typickým příkladem je nálezy, uváděný jako sent. igl. 90 - poučení dané Jindřichovi z Lipé jako zemskému hejtmanovi (tedy spadající do let 1322-1326); shodný, poněkud širší (obecný) výrok má starší kniha brněnská pod č. 230; sent. brun. pak pod č. 110 a 111 obsahují dva různé případy z odlišných míst, dávající souhrnně stejné řešení. Souvislost vysvitne z kontrapozice:

Starší sbírka brněnská:	Sent. brun.:	Sent. igl.:
230. Vom aufhalten. In welchem gericht ein man seinen schuldiger vindet, da mag er in wol aufhalten oder sein guet und mag im czusprechem um schulde und her schol im antwurten mit einem rechten; aber um erb und um aigen schol man einem man nuer czusprechen in dem gericht, da daz erb in gelegen ist. Man mag auch nicht ain man vur den andern aufhalten oder im sein guet verpieten, ez sei dan, daz der chlager recht voder in dem gericht, da der antwurter in gesessen ist, und wiert im da recht versait, so halt er wol einen andern auf aus dem selben gericht, wo er in vindet.	110. Quod bona rei possunt arrestari sicut reus. Cum cuidam Brunensi civi anonae suae essent in Wischaw ratione debitorum occupatae; sententiatum fuit in maniloquio, quod sicut actor potest reum in omni iudicio, in quo ipsum personaliter reperuerit pro debitis arrestare: sic etiam potest res ejus occupare, et ad illud iudicium debet reus venire, et res disbrigando, actoris querimoniis respondere.	90. De arrestatione persone. Das ist here Heynrich von der Leyppen, der czu den czeyten hauptman des landes was, getailt. Eyn man helt seynen selbscholdigen wol awf, in welchem gericht her yn begreyfet, und daselbst schol her ym von recht antwurten, was her in czeihet, aber eynen fur eyn andern mag her nicht awf gehelden, ym sey dan recht versayt.
	111. In quo casu possit arrestari non reus pro reo. Sententiatum est juratis de Ravseins, quod licet actor forum rei sequatur, tamen pro justitia per actorem coram iudice rei quaesita et sibi denegata homines ejusdem iudicii in alio iudicio de jure poterunt arrestari.	

Ze srovnání je zřejmé, že sotva může jít o případ vzájemného ovlivňování, ale že bylo patrně čerpáno ze společného pramene. (Stojí za povšimnutí, že poučení, které údajně jihlavští dali Jindřichovi z Lipé, je ve svém závěru pro kusost vlastně sotva srozumitelné; teprve z brněnských textů lze pochopit, co mělo být řešeno.) Spojitost myšlenek samozřejmě nemůže být nahodilá. Nabízí se úvaha, že text, který byl podkladem jihlavské i starší brněnské sbírky, určoval přípustnost uplatňování nároku proti dlužníkovi, jeho movitému a nemovitému majetku, jeho osobě i ručiteli před příslušným a nepříslušným soudem, a že tyto zásady byly obecně formulovány ve společné předloze na základě brněnských výroků v konkrétních případech, jak je uvádí kniha písaře Jana pod č. 110 a 111.

Další výroky vykazují nevelké rozdíly: V čl. 194 starší sbírky brněnské se stanoví, že host (extraneus) ve městě, který získal zástavu, musí ji zde realizovat; sent. igl. 110 doplňuje zákaz vyvézt ji z města, sent. brun. 566 je bližší formulaci jihlavské. - Sent. igl. 54, označená jako poučení, uvádí ve stručném znění druhou část č. 236 starší knihy brněnské (emfyteuze, důkaz práva, důsledky tříletého nerušeného stavu); tato situace je v sent. brun. 117 řešena odlišně. - Čl. 187 (item 5) starší knihy brněnské zdůrazňuje, že závět jednou pořízená zůstává v platnosti i nadále, a i v případě náhlého pozdějšího úmrtí zůstavitele je nutno ji respektovat; sent. igl. 62 sice formulaci přejímá, ale omezuje platnost na rok a den; písař Jan zásadu trvalé platnosti testamentu jako samozřejmou zmiňuje jen incidentně (631).

Názorné je ustanovení o procesním oprávnění měšťana zastupovat v řízení celou

rodinu i čeled': Autor jihlavské sbírky začlenil do sent. 111 shodný čl. 234 starší sbírky brněnské, a vtělil sem, zřejmě nechápaje právní diferenci, i navazující samostatný čl. 235, formulující odpovědnost hospodáře za škody způsobené jeho zvířaty; písař Jan ponechává oba články jako samostatné. Za povšimnutí stojí, že se v obou případech zde starého práva (právo města) dovolává jak starší sbírka brněnská (čl. 235), tak i písař Jan:

Starší sbírka brn.:

Sent. brun.

Sent. igl.

234. Von chlaget und von dem antworter. Daz recht der stat wiert behalten daran, daz der hauswirt um sein chinder, um sein chnecht, um sein diern und um alle di sein prot essent, ob di er wil rechtleichen mag vesten und verantworten.

16. De actore et reo pro commensalibus liberis et uxore. In jure civitatis observatur, quod paterfamilias pro uxore, pueris, servis et ancillis, suis commensalibus, in causis suis quibuslibet, si vult, iudicialiter potest agere et respondere.

111. De actore: Ein jkleich man vortrytt wol seyn elich chon und seyn kynd und seynem protess ob her wil mit klag und mit antwurt, also vortritt her wol auch iglich dingk, das in sayner gewalt ist, das ist sayn ros, saynen hunt oder ander sayn viech, das her zu gewalt hat, und des her herre ist.

235. Von viech. Dez ist ein alt recht ob ein ros oder ein ochs oder ein hunt oder ein ander tiere iemand laidigt, so schol der herre dez selben tiers ob er wil um iz veriehen rechtleich...

17. De actore et reo pro animalibus etc. Antiquum jus civitatis habet: si equus, bos, vacca, canis, aper vel porcus domesticus, hircus, aries vel aliud animal, quod in medio habitationis hominum nutrir et teneri consuevit, aliquem laeserit, dominus ejusdem animalis, si voluerit pro ipso affirmando vel negando iudicialiter poterit respondere...

(Starší i Janova sbírka doplňují, že nechce-li majitel jít do sporu, může přenechat zvíře poškozenému. Jan uvádí dále řešení případu, kdy měšťan byl poškozen nedomestikovaným, volným zvířetem.)

Názor o společné starší předloze podporují tři další případy, kdy kniha písaře Jana označuje jako jus antiquum rozhodnutí, obsažená ve sbírce brněnské i jihlavské (jeden z nich je i ve starší sbírce brněnské):

Starší kniha brn.:

Sent. brun.:

Sent. igl.:

231 i.f.: Wer vor gerich bechent, er hab schuld vergolten, daz schol er selb dritter pewern und auf dem chreutz dar um sweren.

163: Hoc est jus antiquum: Qui pro debitis coram iudicio simpliciter accusatus responderit, quoad ea persolverit, tenetur hoc in cruce mettersi demonstrare.

99: Eyn man beweyset pas vergoldene schult selb dritte, denne yn eyn anderer uberwinden muge halt mit scheppen, das her ym schuldig sey, her hatte danne gelobt, das her in nindert schulle weren denne nor scheppen.

Sent. brun.

Sent. igl.

95. Antiquum jus habet: quod arrestatio facta de equis, vaccis et rebus allis tempore generalis guerra sub vexillo seu banirio principis receptis cassa est et nulla.

94. Was rosse geraubt werden avf der veint gut, wo der kunik oder seyn gewalt mit offener panyer czu veld leydt, der mag man nicht czu recht angeuhen.

Sent. brun.

564. Bona et antiquitus approbata consuetudo causa publicae honestatis introducta habet, quod lectisternia et vestes ad necessitatem unius hominis, si est solitarius, vel viri et mulieris, si sunt in matrimonio pertinentia, non recipiuntur in pignore ratione debitorum judicialiter obtentorum...

Sent. igl.

206. Decreuimus vnanimiter, quod nullus creditor vel hospes marito recedente seu moriente lectisternia et ea, que ad mensam pertinent, mulieti impignorare valeat neque debet.

Po obsahové stránce zaslouží pozornost zejména první z citovaných případů. Brněnské privilegium neupravovalo postup při dokazování (očistě) tvrzeného splacení dluhu, jihlavské privilegium zde mělo jen nejasné ustanovení (čl. 21, 36). Zásada, že dlužník dokáže splacení přísahou mettertius, je převzata ze Saského zrcadla (II,6 § 2: alle vergulden scult sal de man vulbringen schol dridde). Přitom jihlavské právo rozvádí dále otázku protidůkazu (expurgatio s přísedními), kdežto starší kniha brněnská se spokojuje se stručnou větou o důkazu, podobně jako písař Jan, který se přitom odvolává na jus antiquum.

I další dvě brněnské sentence se odvolávají na staré právo (95) a staré zvyklosti (564). K tomu lze uvést: Pokud starší (kusá) kniha brněnská na různých místech odkazuje na staré právo, rozumí se tím zpravidla právo privilegia (jura originalia). Písař Jan se také častěji odvolává výslovně na jura originalia, mnohde pak používá výraz jus antiquum nebo ekvivalenty. Tím se zřejmě nerozumí zásady shrnuté do starší knihy brněnské (např. právě citované čl. 95 a 564 v ní nejsou, a pokud jde o čl. 163, který je shodný s čl. 231 starší knihy, připomeňme, že v Janově sbírce následují za sebou dvě sentence, č. 162 a 163, převzaté ze dvou navazujících vět čl. 231 starší knihy, ale jen druhé ustanovení je označováno jako jus antiquum.) - Na některých místech, kde Jan přebírá zásady starší knihy, hovoří o jus civitatis.

Pod výrazem "jus antiquum" mohl tedy mít autor na mysli tradiční právní zvyklosti městské komunity, podobně je však možné, že tím míní starší sepsání práva.

Rovněž dvě další sentence naznačují spojitost všech tří pramenů: Jihlavská sbírka pod č. 199 dává - opět s připomínkou, že jde o staré právo - ustanovení o nároku dělníka na mzdu, v následujícím článku 200 řeší otázku náhrady za oděv ztracený v lázni; v stejném pořadí čl. 196 a 197 starší (kusé) knihy brněnské shodně upravují otázku mzdy (jde o rozšíření zásady Ssp. I,22) a v následujícím čl. 198 řeší povinnost lázeňského k náhradě škody; Janova kniha přejímá první ustanovení v sent. 173-4, druhé v sent. 184. Text starší knihy brněnské je zřejmě nejbližší původnímu nález.

Je poučné, jakým způsobem rozvíjely původní nález o lázních obě stolice, resp. pořadatelé sbírek: Zatímco jihlavská sbírka se zaměřuje na otázku, do jaké míry odpovídá provozovatel lázní za své zaměstnance, je pro písaře Jana tento případ příležitostí, aby vysvětlil rozdíl odpovědnosti ex deposito a ex conducto.

Připomeňme ještě sentence, zmíněné již dříve (III/A), které rovněž dokládají spojitost památek:

Starší kniha brn.:	Sent. brun.:	Sent. igl.:
189	682	34 (přísaha na kříži)
236	117	53,54 (zástavy)
221, 222	585	64,65,66 (důkazy)

Shod by bylo možno uvést více, ovšem určité rozdíly neumožňují považovat souvislost za pravděpodobnou. (Aspoň příkladem: pokutu za vytasení meče během tržního dne stanovilo už privilegium brněnské v čl. 16, uvádí je i kniha písaře Jana 275 (item 5) a rovněž sent. igl. 222, ovšem s různými pokutami.)

C) ZÁVĚREM

Lze prakticky vyloučit, že by četné případy leckdy až nápadně shodných formulací byly pouze důsledkem příbuzné právní tradice a zvyklostí obou oblastí. Nelze samozřejmě odmítat možnost, že autoři rozebíraných tří památek měli k dispozici jednotlivé, útržkovitě sebrané nálezy, které zpracovali do svých sbírek. Ovšem rozsah souvislostí, charakter shod i zajímavé skutečnosti zjištěné Mezníkem (II/A) činí značně pravděpodobným úsudek, že všechny tři sbírky čerpaly některé články ze staršího, nedochovaného soupisu, psaného nepochybně latinsky. (Tomu nasvědčuje i okolnost, že ve výjimečných případech, kdy i jihlavská sbírka má latinsky zapsanou sentenci, kterou najdeme i v německy psané starší kusé knize brněnské, bývá formulace výroku jihlavského textačně bližší Janově knize než starší památce brněnské.) Vznik předpokládaného soupisu lze spíše situovat do Brna, se zřejmým využitím prvků práva jihlavského.

Odhad doby vzniku této předpokládané památky může být jen nejistý. Terminus a quo je patrně krátce po r. 1300: ustanovení zde citovaná neodeznívají ani v brněnských statutech, jimiž se v této době revidovala četná ustanovení privilegia, ani v tzv. Otakarových právech, jejichž sepsání se předpokládá koncem 13. století. Terminus ad quem lze klást zhruba do konce 30. let 14. století, protože do starší (kusé) knihy brněnské jednotlivé partie vcházejí už jen ve formě stručných holých pravidel - nutno tedy počítat s určitým časovým odstupem. - Jako nejpravděpodobnější doba vzniku může být předpokládáno údobí kolem druhého decenia 14. století.

Zároveň se ukazuje, že sblížování práva brněnského a jihlavského nebylo důsledkem jednostranného vlivu. Šlo tu zřejmě o proces vzájemného ovlivňování a srůstání právních řádů obou oblastí, ve kterém patrně svou úlohu sehrál i předpokládaný nejstarší pramen, který se nedochoval.

Poznámky

- 1 J. Štěpán: Ke krystalizačnímu procesu českého práva městského, in: Městské právo v 16. - 18. století v Evropě, Praha 1982: 267-277.
- 2 J. Štěpán: Studie o kompilační povaze Koldínových Práv městských, Praha 1940.
- 3 E.F. Rössler: Deutsche Rechtsdenkmäler aus Böhmen und Mähren II, Die Stadtrechte von Brünn aus dem XIII. und XIV. Jahrhundert, Praha 1852, 341-356, lat. a něm. znění. Nověji CDB IV/1, 1969: 79-88, lat. znění; zde jsou vyznačeny shody s privilegiem pro Vídeň z r. 1221.
- 4 H. Fichtenau - E. Zöllner: Urkundenbuch zur Geschichte der Babenberger in Österreich II, Wien 1950: 56-65.
- 5 Ed. J.A. Tomaschek: Das deutsche Recht in Österreich im 13. Jahrhundert auf Grundlage des Stadtrechtes von Iglau, Wien 1859: 193-300, lat. a něm. znění, srovnání s jinými prameny. Nověji CDB IV/1, 1969: 290-328, listina A, B lat., s odkazy na starší vydání a literaturu.
- 6 J. Mezník: Jihlavské privilegium a počátky města Jihlavy, SAP IV/2 1954: 3-28. - J. Šebánek: Ještě o jihlavské listině, Num. Sb. 7, 1962: 130, 132.

- 7 F. Hoffman: Neznámé znění velkého jihlavského privilegia, StR 20, 1981: 23. (Filiace: 61.)
- 8 Podrobnější rozbor F. Hoffmann - J. Štěpán: K "záhadě" Otakarových práv, StR 24, 1985: 86, 126.
- 9 Nověji se k souvislosti s rakouskými právy vrátil W. Weizsäcker, Wien und Brünn in der Stadtrechtsgeschichte, Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Germ. Abt., 1953: 125-158. - Na str. 128 vypočítává nadměrně široce články shodné ve vídeňském a brněnském privilegiu, s to i takové, v nichž souhlasí jen ojedinělá slova, se závěrem neodpovídajícím skutečnosti, že dvě třetiny článků brněnského privilegia jsou převzaty z vídeňského. Ostatně věc není tak jednoduchá: aspoň na sedmi místech brněnského privilegia (v článcích shodných jinak s vídeňským textem) se jeho znění odchyluje od textu vídeňského a je shodné se starším privilegiem města Enže z r. 1212; to dává spíš za pravdu názoru Rösslerovu, že podkladem brněnského privilegia je starší, nedochovaný text, o nějž se opírá jak Enž, tak Vídeň a Brno. (Mínění Weizsäckerovo, že brněňští měli k dispozici pozdější opis vídeňského privilegia, adaptovaný privilegiem města Brna, nemá opory.)
- 10 Toho si povšiml již Tomaschek (pozn. 5: 70). Neudržitelné je ovšem tvrzení, obsažené v učebnici Schröder-Künssberg, Lehrbuch der deutschen Rechtsgeschichte: 755, že "Jihlava obdržela své první, na Vídní založené právo pravděpodobně r. 1249 ..., které se ... koncem 13. a počátkem 14. století stalo základnou městských práv Prahy a Brna"(?)
- 11 Edice cit. v pozn. 3: 387 ad.
- 12 Dějiny města Brna I: 68.
- 13 Práce cit. v pozn. 1: 270.
- 14 Ustanovení brněnská jsou citována podle uvedené edice Rösslerovy; Ssp podle edice G.C. Homeyer, Des Sachsenspiegels erster Theil, oder das sächsische Landrecht, Berlin 1861, III. vyd.; Schwsp. podle edice F.L.A. Lassberg, Der Schwabenspiegel oder schwäbisches Land- und Lehen-Rechtsbuch, Tübingen 1840.
- 15 Viz dále pozn. 24.
- 16 A. Daniels - Fr. Gruben: Das sächsische Weichbild (Jus municipale Saxonum) mit der Glosse des 16. Jh., 1858; Ermisch: Das Freiburger Stadtrecht, 1889; Laband: Magdeburg-Breslauer systematisches Schöffengericht, 1863; Dirr: Rechtsdenkmäler des Münchner Stadtrechts, 1935; H. Zoepfel, Das alte Bamberger Recht als Quelle der Carolina, 1839; H.M. Schuster, Das Wiener Stadtrechts- oder Weichbildbuch, 1873; Leman, Das Kulmische Recht, 1838; Orloff, Sammlung deutscher Rechtsquellen, I, II, 1836, 1860. - Novější edice (autorovi nedostupná) uvádí ve 3. vydání Homeyerova Soupisu středověkých právních knih H. Coing: Handbuch der Quellen und Literatur der neueren europäischen Privatrechtsgeschichte, Bd. I - Mittelalter, München 1973.
- 17 Ed.: E.F. Rössler (viz pozn. 3): 1-300 - Obsáhlá literatura citovaná u J. Dřímala: Archiv města Brna, 1959: 136, další u M. Boháčka (viz pozn. 20): 130. Vývoj textů a přehledy rukopisů podává F. Hoffman v práci Brněnské právo (Brno mezi městy střední Evropy). - Hlavním nedostatkem Rösslerovy edice je, že za základní text byl vzat mladší vídeňský rukopis Manipulu místo brněnského rkp. č. 2 - Codex Joannis notarii. - Rössler kladl (str. XLIII) dokončení rukopisu do r. 1353; skutečně také v knize počtů města Brna je na fol. 78 v soupisu výdajů uvedeno: "It in novis libris legum, scriptis pro civitate, cesserunt 16 mar". (B. Mendl, Knihy počtu města Brna z let 1343-1365, s. 207). Mendl však právem upozorňuje na str. 39 pozn. 3, že rukopis musel být dokončen po r. 1355, jak patrně z úvodní poznámky k privilegiím Karlovým na fol. 130v, která vydával už jako císař. Mendl zároveň identifikoval rukopis písaře Jana v knize počtů a zjistil, že se vyskytuje v zápisech od fol. 11 z r. 1345 do r. 1356, a v r. 1357 že je naposledy jmenován v knize. Rukopis byl tedy patrně dokončen r. 1355-1957, ačkoliv materiál v něm snesený je mnohem starší a pochází ještě z doby před působením Jana ve funkci notáře. (Některé podrobnosti o jeho životě přináší Mendl na str. 20.)
- 18 Práce cit. v pozn. 1: 269.
- 19 E. Ott: Das Eindringen des kanonischen Rechts, seine Lehre und wissenschaftliche Pflege in Böhmen und Mähren während des Mittelalters, Zft der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Kanon. Abt. 34, 1913: 71.
- 20 M. Boháček: Einflüsse des römischen Rechts im Böhmen und Mähren, In: Ius romanum medii aevi, Milán 1975: 158; romanistický rozbor Knihy písaře Jana a jejích dalších redakcí str. 149 ad.
- 21 Snad jen neznalostí skutečného obsahu památky lze vysvětlit, že zmíněná již učebnice Schröder-Künssberg, str. 757 hodnotí brněnský Schöffengericht, jež ostatně připisuje nesprávnému autorovi, takto: "Mnohé z přednesených právních případů nejsou vztahy ze života, ale spisovatelem podle vzoru Digest konstruovány. Vedle právních případů shledáváme se tu a tam s výpisy z městských privilegií a statutů. Ohlédneme-li od snadno rozeznatelných přídavků pisatele, tedy je obsah čistě německoprávní, a bylo tedy chybou, jestliže starší badatelé tvrdili, že v Brně byl brán zřetel na římské právo ...".
- 22 Manipulus vel directorium juris civilis. Gelnhausenovo autorství této verze přesvědčivě doložil J. Dřímál v stati Brněnské městské knihy, právo a listiny za písaře Jana z Gelnhausenu, Sborník archivních prací VIII/1 1958: 109 ad. - Cursus vel registrum civilium sententiarum vydal J. Jireček, CJB II/4, Praha 1898; stručné sentence jihlavské, seřazené v členění podle systematiky brněnské knihy a zařazované v kutnohorském rukopise na konec jednotlivých kapitol, jsou v této edici uvedeny na str. 288 ad. - Addenda e codice Kutttenbergensi. - Viz též práci cit. v pozn. 20: 158, s vyjádřením souvislosti pozdějších redakcí, a literaturou tam uvedenou.

23 Oproti názoru, jež vyslovil Tomaschek a po něm mnozí jiní, že pořadatelem sbírky byl Jan z Gelnhausenu, je dnes zjištěno (tak již B. Bretholz: Johann von Gelnhausen, ZVGMS, 7, 1903: 21), že skutečným původcem byl Jan z Humpolce, který působil v městské kanceláři v l. 1360-1369. (Jan z Gelnhausenu teprve na přelomu 14. a 15. století připojil poznámky do nového textu iluminovaných rukopisů.) - Výklad vzniku kodexu B podává F. Hoffmann: Soubor rukopisů Okresního archivu v Jihlavě (rkp): Kodex vznikl po požáru r. 1353, při kterém byly městské knihy zničeny.

24 J.A. Tomaschek: Der Oberhof Iglau und seine Schöppensprüche aus dem XIII.-XIV. Jahrhundert, Innsbruck 1868: 56-372.

25 Oproti starším názorům o poměrně skrovném rozsahu recepce se nověji ukazuje její vliv jako významný; po Bulínovi (PHS 2, 1956) to prokázal přesvědčivě Boháček (Einflüsse: 120).

26 Zde ovšem jde převážně o zásahy formulační a systematické. Ustanovení vtělená do privilegií a považovaná za jus antiquum civitatis požívala takovou vážnost, že jen ojediněle bylo možno sáhnout k jejich obsahové revizi.

27 J. Mezník: K prvkům jihlavského práva v právní knize písaře Jana, in: Brno minulosti a dnes, VII, 1965: 136-141.

28	Starší (kusá) kniha brn.	Kniha písaře Jana	Starší (kusá) kniha brn.	Kniha písaře Jana
	185	-	209	-
	186	-	210	-
	-	271,507	211	-
	187	-	212	-
	-	658,656,657,201	213	-
	-	631,174,651	214,215	-
	-	645	216	-
	188	-	217	-
	189	-	218	-
	190	-	219	-
	191	-	220	-
	192	-	221	-
	193	-	222-24	-
	194	-	225	-
	196,197	-	228	-
	198	-	229	-
	199	-	230	-
	200	-	231	-
	201	-	232	-
	202	-	233	-
	203	-	234	-
	205	-	235	-
	207	-	236	-
	208	-		

29 Edice cit. v pozn. 3: XVI (úvod).

30 J.A. Tomaschek, Oberhof Iglau: 5 a passim u některých nálezů, Schröder-Künssberg, cit. učebnice 756 aj. - Odlišně Mezník a Schwab.

Zu den wechselseitigen Beziehungen zwischen den Sentenzenbüchern des Stadtrechtes von Brno und Jihlava

Jaromír Štěpán

Zusammenfassung

In Kürze wird eine Übersicht über die Entwicklung des Stadtrechtes von Brno und Jihlava aufgrund des Privilegiums für Brno aus dem J.1243 und des nichtauthentischen, sich zum J.1249 präsentierenden, jedoch aus den siebziger und neunziger Jahren des 13.Jahrhunderts stammenden Privilegiums, unter Betonung der beträchtlichen Verselbstständigung des Rechtes dieser Gebiete von der ursprünglichen Abhängigkeit von den Rechten österreichischer Städte, geboten. Die durch die Jurisdiktion der beiden Schöffeninstanzen geformte Entwicklung kulminiert unter dem merklichen Einfluss der Stadtschreiber (Notare) in der Mitte des 14. Jahrhunderts in der Abfassung zweier Sentenzensammlungen, des Buches des Schreibers Johannes aus Brno (Schöppenbuch; ed. Rössler) und der Sammlung von Jihlava (ed. Tomaschek). Beide stellen ausserordentlich wertvolle Denkmäler auch im Vergleich mit zeitgenössischen ausländischen Quellen dar und das Buch des Schreibers Johannes ist eine einzigartig weitgefasste, organisch eingegliederte Rezeption des römischen Rechts.

Aus der Analyse der beiden Sammlungen ergeben sich gewisse Schlussfolgerungen hinsichtlich des Zwischenglieds in der Entwicklung, besonders in bezug auf die Abhängigkeit des Buches aus Brno von der nichterhaltenen, mit dem Text der Statuten von Brno kombinierten Version des Privilegiums von Jihlava (mit diesen Statuten waren nach dem J.1300 die Bestimmungen des ursprünglichen Privilegiums revidiert worden - Mezník) und von der in der Handschrift des ältesten Stadtbuches von Brno aufgezeichneten partiellen Bestandaufnahme aus der Zeit nach dem J.1335.

Die Komparation zahlreicher, im Sentenzenbuch von Brno und Jihlava, bzw. auch in der älteren Bestandaufnahme von Brno, enthaltener paralleler Bestimmungen weist auffallende Übereinstimmungen im Text und auch einige charakteristische Unterschiede auf. Die Analyse deutet darauf hin, dass alle diese drei Sammlungen offenbar einige ihre Artikel aus einer älteren, nichterhaltenen, wahrscheinlich lateinisch abgefassten Aufzeichnung bezogen. Die Entstehung der mutmasslichen Aufzeichnung kann eher nach Brno, mit offensichtlicher Heranziehung von Elementen des Rechts von Jihlava, und zeitlich etwa in das zweite Dezennium des 14.Jahrhunderts, verlegt werden.

Zugleich zeigt sich, dass die allmähliche Annäherung des Rechtes von Brno und Jihlava einen Prozess gegenseitiger Beeinflussung beider Gebiete darstellte, bei dem offensichtlich auch die vermutete nichterhaltene ältere Quelle eine gewisse Rolle gespielt haben mochte.